אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את וכו' ר' אליעזר אומר כל המלמד את בתו תורה מלמדה תיפלות: תיפלות ס"ד אלא אימא כאילו למדה תיפלות א"ר אבהו מ"ט דר"א דכתיב [1]אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית ורבנן האי אני חכמה מאי עבדי ליה מיבעי ליה לכדרבי יוסי בר' חנינא דא"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה א"ר יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר [2]והחכמה מאין תמצא: רבי יהושע אומר רוצה אשה וכו': מאי קאמר הכי קאמר [א]רוצה אשה בקב ותיפלות עמו מתשעת קבין ופרישות: הוא היה אומר חסיד שוטה כו': היכי דמי חסיד שוטה כגון דקא טבעה איתתא בנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ואצולה היכי דמי רשע ערום אמר רבי [ב]יוחנן [א]זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו ר' אבהו אומר זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז דתנן [ג][ב]מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול רבי אסי אמר רבי יוחנן זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטין דאמר רבי אסי א"ר יוחנן [ד][ג]יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו אביי אמר [ה][ד]זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל דתניא נכסי לך ואחריך לפלוני וירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר [ה]אין לשני אלא מה ששייר ראשון רב יוסף בר חמא אמר רב ששת זה המכריע אחרים באורחותיו רבי זריקא אמר רב הונא זה המיקל לעצמו ומחמיר לאחרים עולא אמר זה

שקרא

לימדה תיפלות ס"ד. וכי תורה תיפלות קרא לה: כאילו. שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע: חכמה. תורה: שמעמיד עצמו ערום עליה. שפירש מכל עסקים ונעשה עליה עני וחסר כל. [י][נ"א שמשים עצמו ערום עליה גרסי'] שמערים שיתקיים תורתו לקבוץ על יד וללמוד מכל אדם: מאין תמצא. מן העשוי כאין: רוצה אשה בקב ותיפלות. חפיצה ליזון במזונות מועטין ויהא תיפלותה מצוי לה בתשמיש מט' קבין ופרישות לפרוש מן התיפלות לפיכך אין טוב שתלמוד תורה: שמטעים דבריו לדיין. דמשנקבעו בלב הדיין שערי זכיותיו לדבריו של זה קשין לסלקן והרי ערמותו ורשע הוא שעובר על לא תשא שמע שוא (שמות כג): להשלים מאתים זוז. ומעתה לא יטול לקט ויש לו קרובים שיטלום: בנכסים מועטין. דתנן (ב"ב דף קלט:) מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים ירשו והבנות יזונו נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים: שקדמו ומכרו. קודם שבאו הבנות לב"ד והעמידום ב"ד לנכסים בחזקת בנות: המכריע אחרים באורחותיו. ראו ועשו כמוני ולכו בדרכי. לא נתכוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות ואין תוכו כברו אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק בתועבותיו:

שקרא

[ו]בן עזאי אומר חייב אדם וכו'. ירושלמי דבן עזאי דלא כר"א בן עזריה דדריש (חגיגה דף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים באו ללמוד נשים לשמוע ונראה דפי' דמלוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה א]: מטרונה שאלה את ר' אלעזר מפני מה ב] חטא אחת במעשה העגל והן מתין בה ג' מיתות אמר לה אין אשה חכמה אלא בפלך אמר לו הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה ג] א"ל ישרפו ד"ת ולא ימסרו דברי תורה לנשים: [ח]רוצה אשה בקב ותיפלות. פר"ח רוצה אשה שיהא בעלה עני ויהא מצוי אצלה בכל שבת לתת לה עונתה ולא יביא לה אלא קב חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע"פ שמביא לה לשכרו ט' קבין חביבה עליה העונה בכל שבת וקב אחד מט' קבין ופרישות ל' יום ורבי פירש בשם רב האי המשרה אשתו ע"י שליש לא יפחות לה מקביים חיטין מן שבת לשבת כדמוכח בגמרא בפרק אע"פ (כתובות דף סד:) ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (שם סג.) מוסיפין על כתובתה ג' דינרים בשבת ושער בינוני הוא ד' סאין בסלע [ט]וסלע ד' דינרים נמצאת סאה בדינר וג' סאין בג' דינרים שהן י"ח קבין הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קביים מי"ח קביים שיפרוש ממנה דקביים אחד מט' בי"ח קבין: היכי דמי חסיד שוטה. ירושלמי ראה תינוק מטבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילין אצילנו עד כשהוא חולץ תפילין הוציא זה את נפשו: זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז. הא דרבי אבהו והא דרבי יוחנן ומבריח מזונות מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושים ותו גרס התם חד תלמיד מדר' בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא ומלוון ליה אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה יליף א"ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוניה לקפילין ותסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך דהוה יליף שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ"ט) מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן ה"ז לא יטול ובגמרא [י]הדא אמר חמשין דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. ונראה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו אבל לענין מזון האשה כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחייו הנכסים בחזקתם שאינם יכולין למכור כדאמרי' בפ' הנושא (כתובות קג.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדר' אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו' התם לא משתעבדי לה מחיים אי נמי בית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות ולא דמו מזונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמטלטלי לא משתעבדי למזונות ואמרי' בפ' מציאת האשה (שם סט.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות והאי דנקט נכסים מועטין אורחא דמילתא נקט דלא מזבין אינש נכסים משום הפסד מזונות היכא דאיכא נכסים מרובים רבי פי' בתוספותיו דר' יוחנן פליג אההיא דמסקינן בפרק ב' דייני גזירות (שם דף קט.) אמר רבי יצחק בן אלעאי משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וגבי נכסים מועטין תנינא התם (דף קח:) ובפרק מי שמת (ב"ב קלט:) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך [כ]אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן: אביי אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג. רשב"ם פי' ביש נוחלין (ב"ב דף קלו.) משום דגרס לעבור על דברי הנותן וערום דאהנו מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מיקרי רשע ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא לפירושו בסוף פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף נה:) דאמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איזהו רשע ערום זה המשיא כו' מי קאמר מינשא ניסת קאמר אלמא דמדמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לכתחילה אע"ג דלא נקרא רשע כדקתני התם אין לו לראשון אלא אכילת פירות בלבד ומי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו' כרשב"ג מכלל דאביי ס"ל כרשב"ג והכי אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי (ג"ז שם) בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום וביש נוחלין (ב"ב דף קלז.) מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (גיטין דף מח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה אע"ג דפירות דידיה הוי הגוף צריך הרשאה דמשמע דס"ל דלאו כקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחריך ס"ל לאביי דכקנין הגוף דמי דאפי' ר"ל דאמר לאו כקנין הגוף דמי מתרצינן אליביה אחריך שאני ופי' רשב"ם דאחריך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי' אחריך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב"ג וז"ל בעלמא סבירא לן דלאו כקנין הגוף דמי כדפסקי' בפרק החולץ (יבמות דף לו:) הכא אחריך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקינן כר"ל פרק החולץ והא דאחריך קיימא לן כרשב"ג דפסקי' הלכתא לקמיה ולא פליג ר"ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איזהו רשע וכו' ולקמן נמי הויא אתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי כו' אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב"ג עד אפילו רשב"ג לא קאמר מהתם שמעינן דהלכה כרשב"ג הלכך בעינן לפרושי דרשב"ג ס"ל כר"ל דלאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשה הלכתא אהלכתא תימה לר' אמאי לא קא חשיב נמי ההיא דאלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו:) אמר רב כהנא משום ר"ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ויש לומר דעני ורשע לא קא חשיב:

רבי

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הלכה ז סמג לאוין רח טוש"ע ח"מ סימן יז סעיף ה:

כה ב מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הלכה יג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנג סעיף א:

כו ג מיי' פי"ג מהלכות אישות הלכה יג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף יד:

כז ד ה מיי' פי"ב מהל' זכייה ומתנה הלכה ט טוש"ע אה"ע סי' לא סעיף ג וטוש"ע ח"מ סי' רמח סעיף א וסעיף ג:

תוספות שאנץ

מתני' רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות חולק היה אבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד בתו תורה. ואומר ר' יהושע חפיצה היא בקב במזונות מועטין ויהא תפלותיה מצוי לה שתהא עם בעלה מט' קבין ופרישות לפרוש מן התפלות לפי' אין טוב שתלמוד תורה (ותפלות) פי' הערוך דזה החשבון מצינו במורד על אשתו מתשמיש המטה דמוסיף לה ג' דינרין בשבוע והיינו י"ח קבין דשער בינוני ד' סאין בסלע וסלע ד' דינרין והסאה ששת קבין א"כ הוה להו כ"ד קבין בד' דינרין וי"ח קבין בג' דינרין והמשרה אשתו על ידי שליש שאינו מורד בתשמיש אינו נותן לה אלא ב' קבין וזהו קב לתשעה: גמ' למכור בנכסים מועטין. דתנן מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. וכשקדמו ומכרו קודם שיבואו הבנות לב"ד מה שמכרו מכרו. וא"כ הוי רשע במשיא עצה לבנים שימכרו בנכסים מועטין ל"ה: זה המכריע אחרים באורחותיו פ"ה שאומ' להם ראו עשו כמוני באורחותי ולא נתכוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות ואין תוכו כברו אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק תועבותיו. ל"ה: זה שקרא ושנה שקרא ושנה משנה ולא שמש תלמידי חכמים ללמוד תלמוד וסברת טעמי המשנה מה הם ורשע הוא שאין תורתו על בורייה ואין למידין הימנו שעל ידי הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב לטמא ולטהר כדאמר בבמה דוכתין מ"ט אמר מר הכי ומ"ט אמר מר הכי ואמרי מאי בינייהו איכא בינייהו כך וכך ולפי' הוה רשע וערום שהשומע קולו כששונה משניותיו כסבור שבקי בטעמיהם ונוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים ל"ה. וי"מ ולא שמש תלמידי חכמים שמוש ממש

מסורת הש"ס

א) כתובות סב:, ב) [ברב אלפס איתא רבי חנינא וכן איתא בתנחומא פ' משפטים], ג) פאה פ"ח מ"ח, ד) כתובות קג. יבמות סז: ב"ב קמ., ה) כתובות נה: ב"ב קלז. קמז: ערכין כג., ו) פ"א, ז) [שייך במשנה דלעיל כ.], ח) [ג"ז שייך סס], ט) [בלאיתא פ"ח דפאה מ"ז], י) [ר"ל ירושלמי], כ) אליבא דרבנן טפי מאליבא דאדמון. מהרש"ל.

◆

תורה אור השלם

1. אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת אֶמְצָא: משלי ח יב
2. וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה: איוב כח יב

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה בן עזאי אומר חייב אדם וכו' ולא משום שידעו שזכות תולה. נ"ב בירושלמי דפרקין בהלכה ד: ב] בא"ד מפני מה חטא אחת במעשה העגל. נ"ב ר"ל החטא היה שוה באופן אחד לכולן והן מתים בסייף ובמגפה ובמיתת הדרוקן: ג] בא"ד אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה. נ"ב שהאשה חשובה הואת נתנה מעשרותיה שהיה ג' מאות כור בכל שנה להורקנוס בנו של ר"א ועתה אחרי שדחאה ר"א פסקה מליתן לו:

◆

מוסף רש"י

בקב ותיפלות עמו. להיות בעלה עמה, מעשרה קבין. להתעשר (כתובות סב:). יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. שהבנות זכות בהן כדתנן (שם קח:) הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים, וקדמו קודם שיבואו לב"ד ומכרום (שם קג.). מה שמכרו מכרו. דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים וכ"ש בנכסים מרובין, כדאמר בכתובות (סט.) האחים שמעבדו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות (רשב"ם ב"ב קמ.). זה המשיא עצה למכור בנכסים. המתעבר על ריב לא לו ומבטל מחשבת הנותן שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני ובלבד לא יהיה לראשון מוכר לאחרים להפסיד אחריך. ערום. דמכל מקום מצליח הוא ומה שעשה עשוי, שהנותן לא מיחה בשעת המתנה כרשב"ג דאמר אם קדם הראשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחריך אלא מה ששייר הראשון והרי לא שייר לו כלום (שם קלז.).